

Jan-Maarten van Sonsbeek

April 2025

www.cpb.nl | @CPBnl

Inhoud

1. Waar komen we vandaan?
2. Prikkels in de WIA
3. Instroom in de WIA
4. Waar gaan we naartoe?

Sociale zekerheid: afwegingen

1. Waar komen we vandaan?

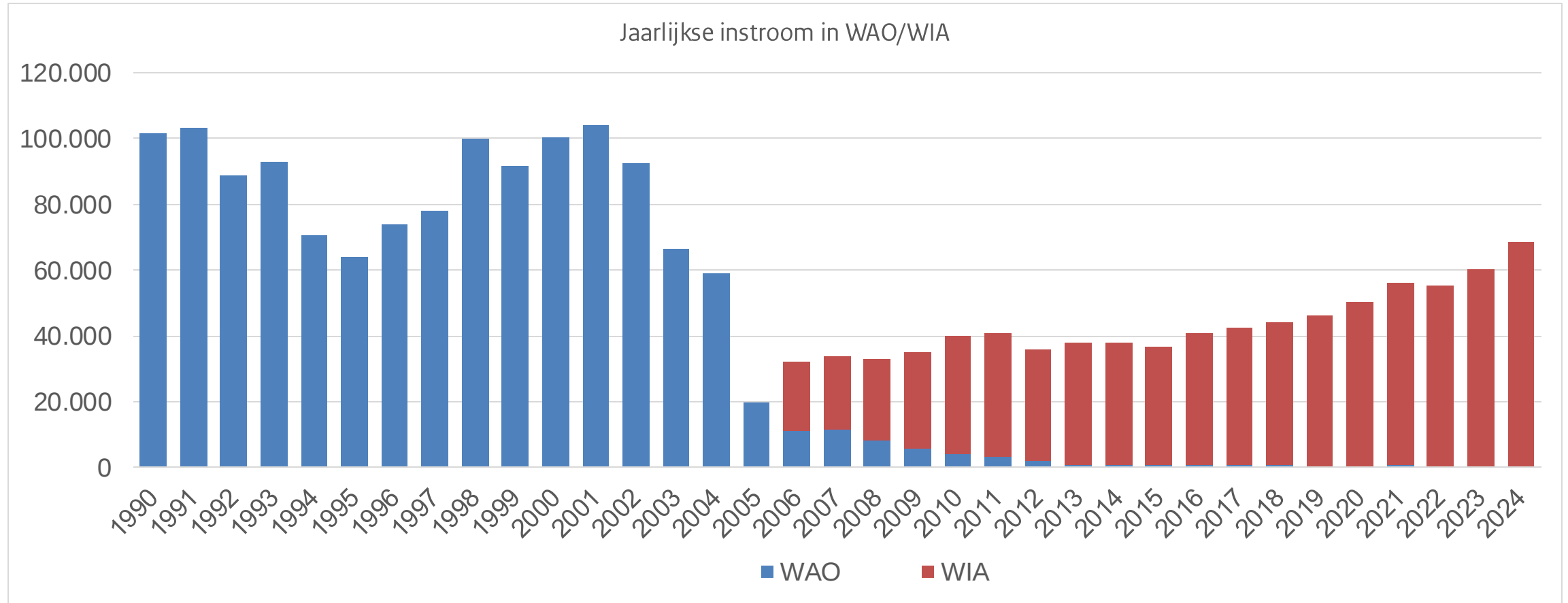
WAO was totaal uit de hand gelopen

- Sterke focus op bescherming
 - Nederland internationaal koploper arbeidsongeschiktheid
 - Bijna 1 miljoen ao-uitkeringen in 2002
- Er waren al belangrijke hervormingen doorgevoerd (TBA-1993, Wulbz-1996, Pemba-1998, Poortwachter-2002) maar effect leek onvoldoende
- Consensus over noodzaak systeemhervorming (zie Donner-2001, SER-2002)
 - Maar er was ook veel scepsis of die zou slagen
- Dat resulteerde uiteindelijk in 2006 in de WIA (en in 2004 in VLZ)

Uitgangspunten WIA

- Focus verschuift van bescherming naar activering
- “Eerst kijken naar wat iemand nog wel kan”
 - WIA: “Werk en inkomen naar arbeidsvermogen”
 - WGA: “Werkhervattingsregeling voor gedeeltelijk arbeidsgeschikten”
- “Beter voorkomen dan genezen”
- “Alle prikkels moeten goed staan”
 - Nog vers in het geheugen het WAO-debacle
 - Dat resulteerde in een heel complexe wet (“Wat Ingewikkeld Allemaal”)

Maar ook in een grote daling van de instroom

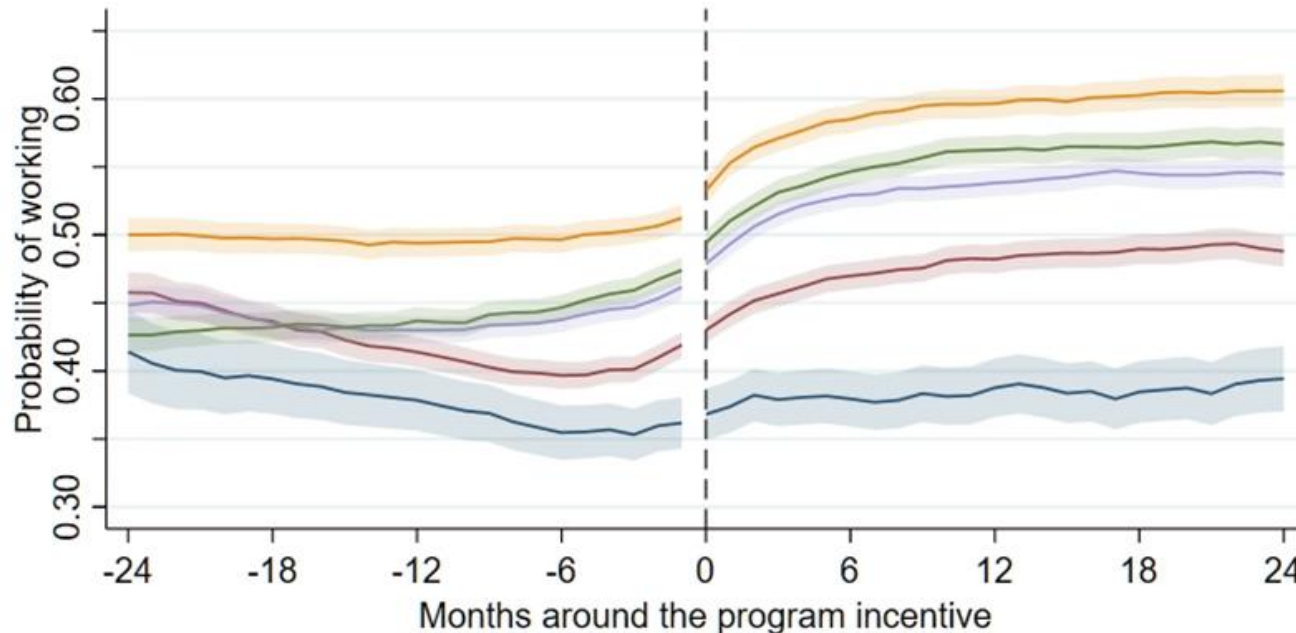
2. Prikkels in de WIA

- Prikkels voor uitkeringsgerechtigden
 - “Hoe lager de uitkering, hoe beter mensen hun best gaan doen om werk te vinden”
- Prikkels voor werkgevers
 - “Hoe hoger de kosten, hoe beter werkgevers hun best gaan doen om verzuim te voorkomen en zieke werknemers te re-integreren”
- Een hybride uitvoering met UWV en verzekeraars
 - “Private partijen kunnen beter re-integreren door marktprikkels”
 - “Hybride uitvoering met UWV erbij houdt alle partijen scherp”

Prikkels voor uitkeringsgerechtigden

- Internationale literatuur vindt duidelijk verband: hogere uitkering → meer uitkeringen
 - In economische termen: uitkeringselasticiteit (in NL voor WIA 0,75 cf. CPB)
- Nederlands Ziekte/AO-stelsel in veel opzichten uitzonderlijk in de wereld
 - Uitzonderlijk lange loondoorbetalingsperiode
 - In eerste ziektejaar vaak geen financiële prikkel: Loondoorbetaling vast bijna altijd 100%
 - In economische termen: 100% belastingtarief op arbeid
 - Later in de WGA een erg grote financiële prikkel (VVU)
 - In economische termen: negatief belastingtarief op arbeid
- Wat doen die prikkels voor participatie en inkomen?

Effect vervolguitzkering WGA op arbeidsparticipatie

Kantarci, Mesman & Van Sonsbeek (2024):

- Meer participatie rond het moment van overgang van LGU naar LAU/VVU
 - Enig anticipatie-effect
 - Groter adaptatie-effect
- Totaal effect 8 procentpunt
- Heterogene effecten
 - Minder voor lage lonen
- Effect varieert met conjunctuur

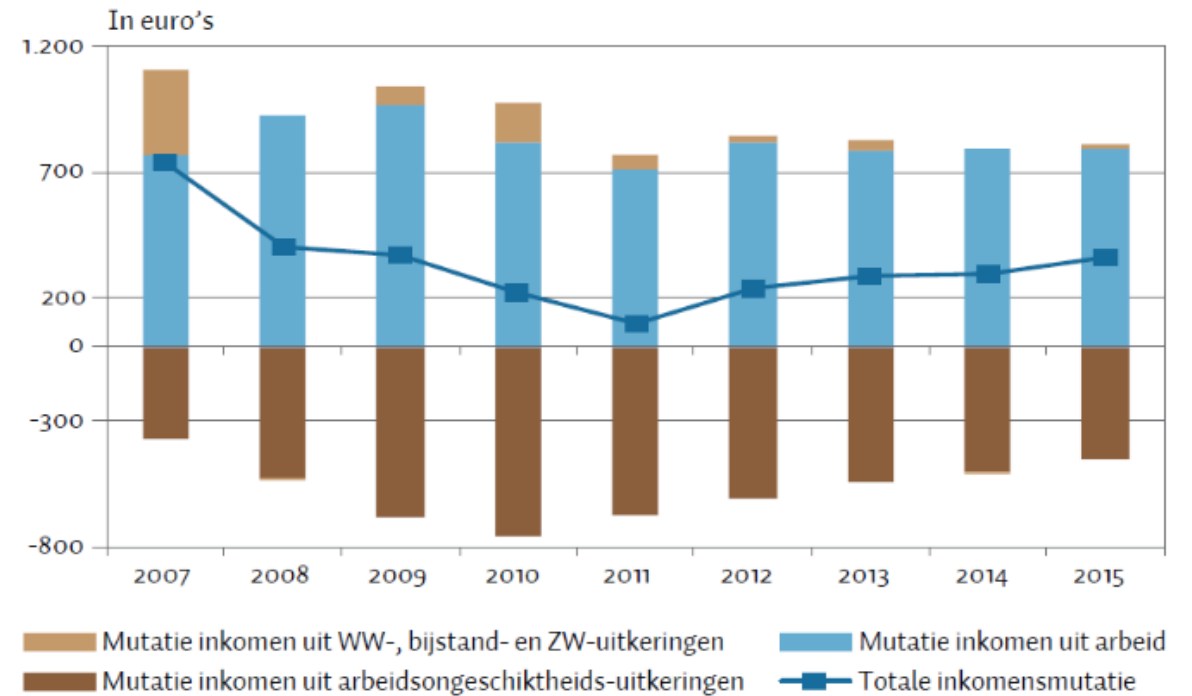
Effect WIA op inkomen langdurig zieken

Kantarci, Van Sonsbeek & Zhang (2023):

- Vergelijking 13-weeks zieken eind 2003 / begin 2004
- WIA leidt tot meer werk en meer andere uitkeringen
- Gemiddeld hoger inkomen na WIA
- Heterogene effecten
 - Ongunstiger voor flex/WW, ouderen, lagere inkomens

**Mutaties inkomen uit uitkeringen en arbeid
WIA ten opzichte van WAO**

FIGUUR 3

Bron: UWV/CBS | ESB

Prikkels voor werkgevers

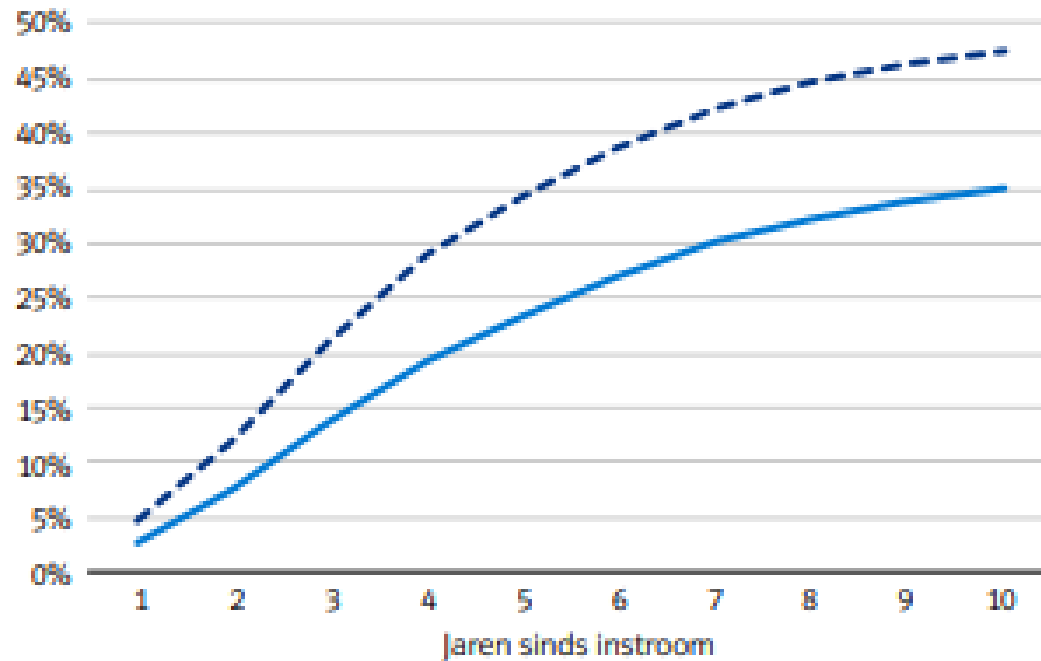
- Literatuur vindt duidelijk verband: meer *experience rating* → minder uitkeringen
 - Effect tweede jaar loondoorbetaling 22% minder instroom (CPB, 2020)
 - Effect Pemba 15% minder instroom (Koning, 2009)
 - Effect Bezava 24% minder instroom (Prinz & Ravesteijn, 2020)
 - Maar ook meer risicoselectie door werkgever!
 - Huidige aanname (cf. CPB): loslaten WGA premiedifferentiatie → 15% meer WGA
- Heterogene effecten:
 - Minder effect voor kleine werkgevers
 - Effecten sectorafhankelijk (o.m. minder effect in publieke sector)

Een hybride uitvoering met UWV en verzekeraars

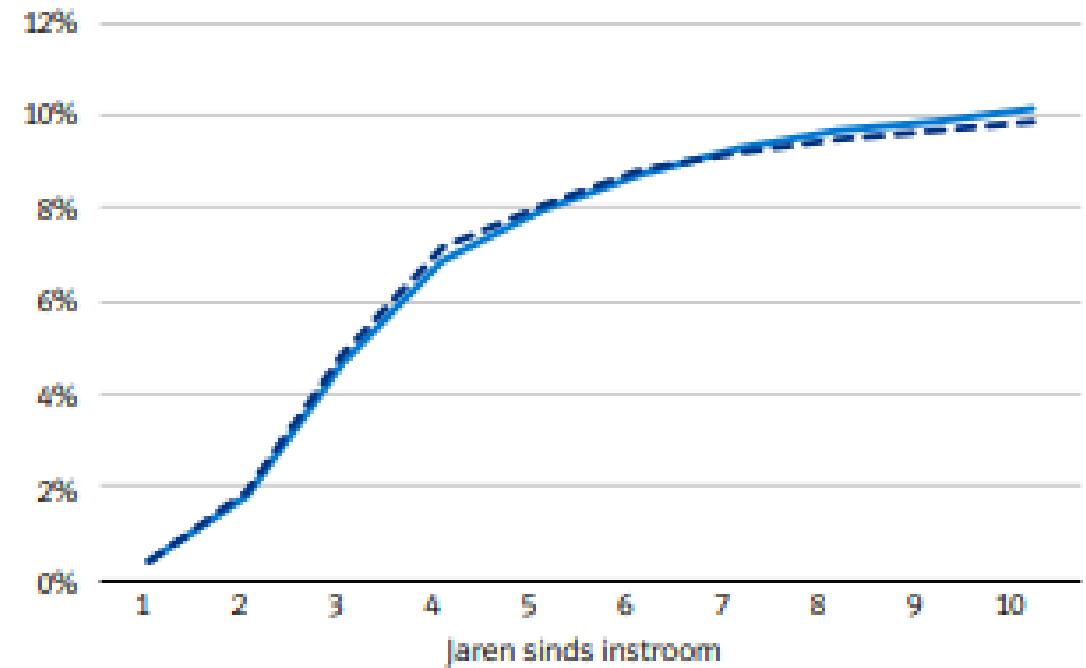
- Internationale literatuur vindt vaak twee verschillen
 - Publieke verzekering is goedkoper in de uitvoering (o.m. schaalvoordelen)
 - Private verzekering leidt tot betere schadelastbeheersing
- In Nederland gemengde resultaten m.b.t. schadelastbeheersing
 - Geen verschil in re-integratie naar werk WGA (Hassink, Koning & Zwinkels, 2018)
 - Wel tactisch overstapgedrag bedrijven (zie ook Timmer & Van Sonsbeek, 2015)
 - Ook in eerste ziektejaren maar beperkt bewijs betere re-integratie (Keerpunt, Acture)
 - Recent onderzoek (Koopmans & Lammers, 2025) vindt opnieuw geen verschil re-integratie werk, maar wel in schadelastbeheersing

Effect private uitvoering op WGA

b) Uitstroom naar de IVA

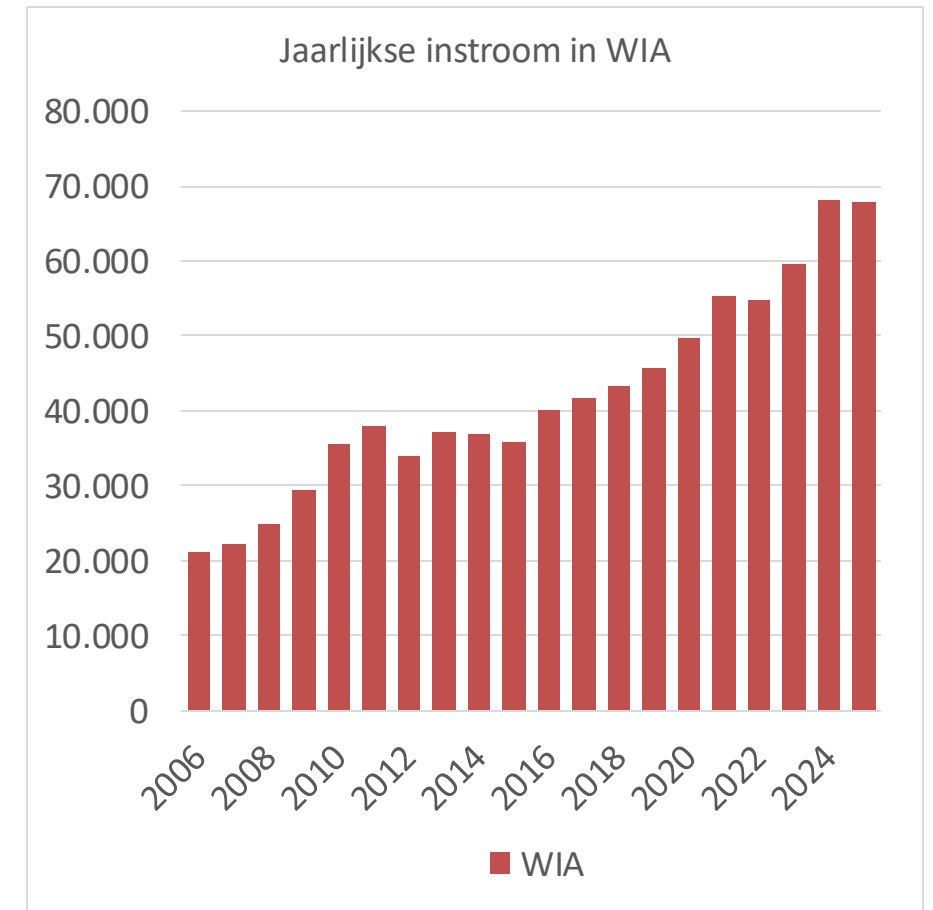
a) Met werk

— Publiek verzekerden - - - Eigenrisicodragers

3. Instroom in de WIA

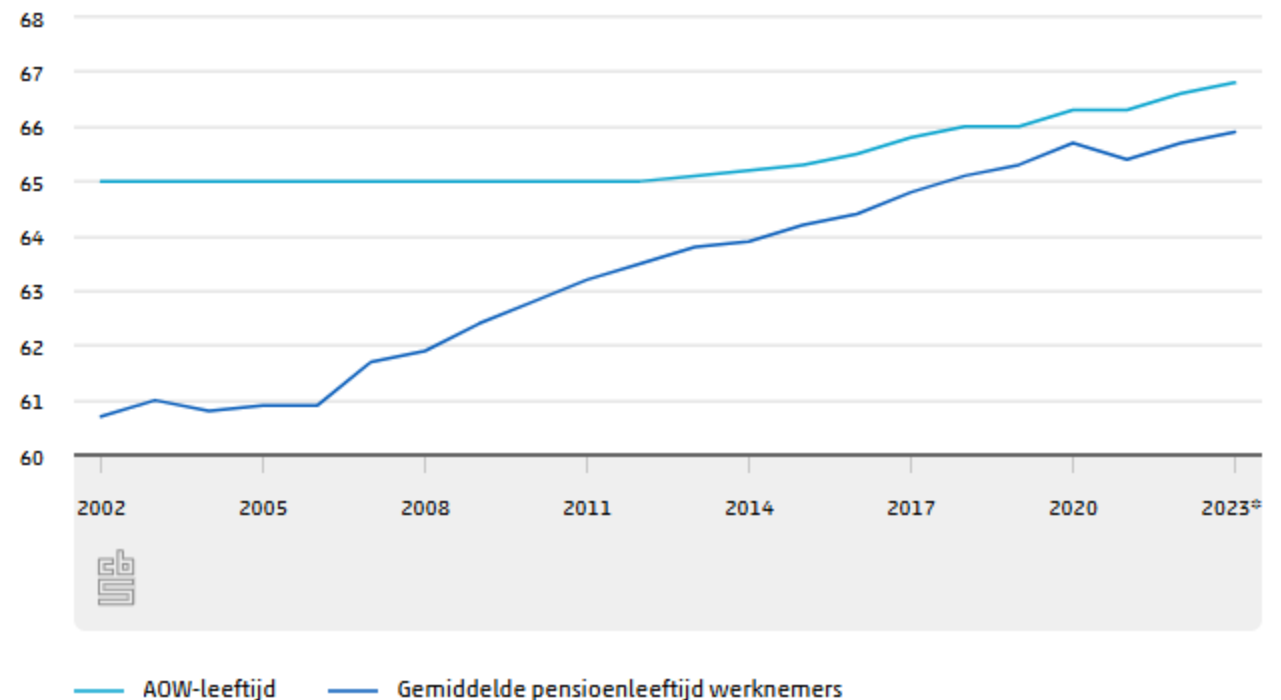
- Instroom **meer dan verdrievoudigd** van 21.000 in 2006 naar 68.000 in 2024
- Deels logisch verklaarbaar en “geen reden tot zorg” (Berendsen, Van Deursen & Van Sonsbeek, 2019)
- Maar de zorgen nemen de laatste jaren wel toe

Administratieve en demografische factoren

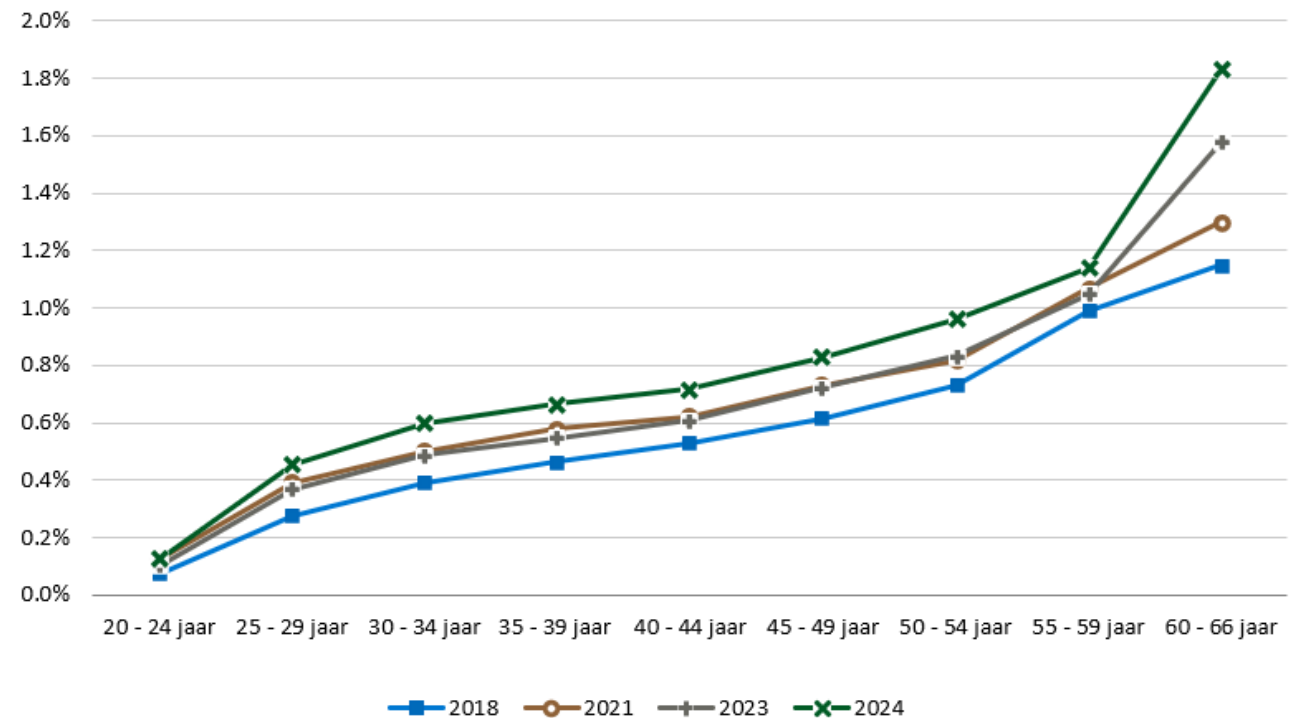
- Administratieve factoren
 - Aanloopeffecten in beginjaren WIA
 - Nu sterke toename voorschotten door capaciteitsproblemen UWV
- Demografische factoren
 - Aantal werknemers in 20 jaar met 1 miljoen gegroeid (ondanks stijging zzp)
 - Vooral toename ouderen: pensioenleeftijd sinds 2006 met 5 jaar gestegen!
 - Ook instroom na 65 door stijging AOW-leeftijd steeds belangrijker.
- Verklaren samen de helft

Gemiddelde pensioenleeftijd werknemers en AOW-leeftijd

Uitvoerings- en risicogerelateerde factoren

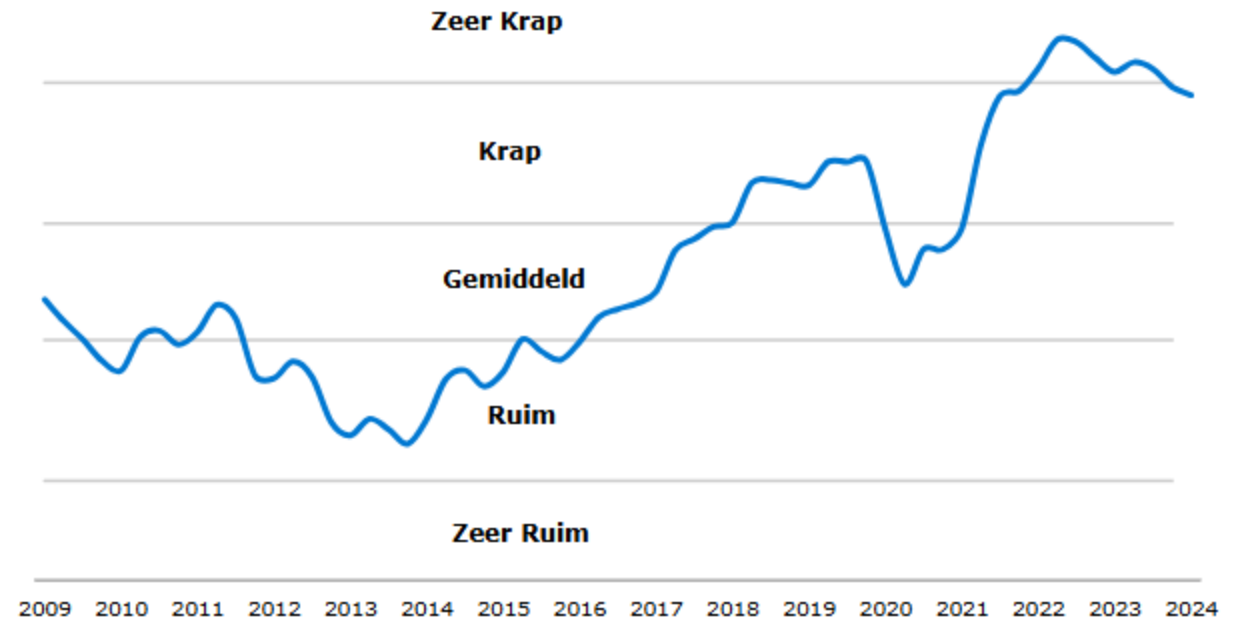
- Uitvoeringsproblemen spelen rol
 - Minder eerstejaars ZW beoordelingen
 - 60-plus maatregel
- Maar afgelopen jaren ook stijging risico voor alle leeftijden
 - Post-COVID
 - Toename psychische diagnoses
 - Opvallende stijging bij jongeren
 - Ook groter man/vrouw verschil
- Verklaren samen de andere helft

Rol krappe arbeidsmarkt

- Krapte op de arbeidsmarkt leidt tot:
 - Hoger verzuim
 - Hogere werkdruk
 - Sterkere positie werknemer
 - Werkgevers minder kritisch
 - Uitvoeringsproblemen
 - Meer verzuim / WIA-aanvragen terwijl uitvoeringscapaciteit lijdt onder krapte

Spanningsindicator arbeidsmarkt sinds 2009

4. Waar gaan we naartoe?

Andere tijden: tot +/- 2017

- Herstel na financiële crisis
- Bezuinigingen stonden centraal
- Grote hervormingen (o.m. AOW, Wlz, Wajong, P-Wet)
- Economisch denken overheerste
- Focus op de gemiddelde, rationeel handelende mens, weinig aandacht voor hoe effecten verdeeld zijn

Keerpunt: vanaf +/- 2017

- Meer aandacht voor welzijn, ongelijkheid, armoede, schulden
- Besef beperkte rationaliteit (WRR-doenvermogen) en complexiteit regelgeving
- Toeslagenaffaire katalysator
- Aandacht voor neveneffecten hervormingen (bijv. AOW-leeftijd) en “hardheden” in wetten

Beleidsoverwegingen

- Uitvoering loopt vast
 - Op korte termijn lucht nodig
 - Zijn grote transities mogelijk?
- Focus op eenvoud en bescherming
 - Gaat dat ten koste van activering?
 - Onzekerheid vs. complexiteit
- Financiële middelen beperkt
 - Rol IBO t.o.v. OCTAS
- Politiek moet leveren
 - Kortetermijn resultaat nodig dat langetermijn doelen niet in de weg staat

Concluderend

- Er is door een reeks hervormingen, met als sluitstuk de WIA, veel bereikt in termen van beperking van verzuim en arbeidsongeschiktheid en stimulering van werk.
- Prikkels hebben daarbij geholpen en zijn allemaal in zekere mate effectief.
- Groeiend bewustzijn van de keerzijde van hervormingen en prikkels, die ongelijk neerslaan en complexiteit hebben verhoogd.
- Groeiende zorg over stijgende instroom, die nu ook gedreven wordt door uitvoeringsproblemen en risicostijging in alle leeftijden.
- Oplossingen worden gelimiteerd door verschillende factoren, lucht geven aan de uitvoering en wegnemen onzekerheid voor mensen ligt meest voor de hand.
- Oppassen dat met hervormingen niet ook verloren gaat wat wel goed gaat!

Centraal Planbureau

www.cpb.nl | [@CPBnl](https://twitter.com/CPBnl)

65358979323846264338327950288419716939937510582097494459230781640
520899862803482534211706798214808651328230664709384460955058223172
9408128481117450284102701938521105559644622948954930381964428810975
933446128475648233786783165271201909145648566923460348610454326648
936072602491412737245870066063155881748815209209628292540917153643
92590360011330530548820466521384146951941511633072703657595919530921
7381932611793105118548074462379962749567351885752724891227938183011
29833673362440656643086021394946395224737190702179860943702770539
2171762931767523846748184676694051320005681271452635608277857713427577
896091736371787214684409012249534301465495853710507922796892589235420
1995611212902196086403441815981362977477130996051870721134999999837297
804995105973173281609631859502445945534690830264252230825334468503526
19311881710100031378387528865875332083814206171776691473035982534904287
55468731159562863882353787593751957781857780532171226806613001927876611
195909216420198938095257201065485863278865936153381827968230301952035
3018529689957736225994138912497217752834791315155748572424541506959508
2953311686172785588907509838175463746493931925506040092770167113900984
882401285836160356370766010471018194295559619894676783744944825537977
472684710404753464620804668425906949129331367702898915210475216205696
602405803815019351125338243003558764024749647326391419927260426992279
678235478163600934172164121992458631503028618297455570674983850549458
858692699569092721079750930295532116534498720275596023648066549911988
183479775356636980742654252786255181841757467289097777279380008164706
00161452491921732172147723501414419735685481613611573525521334757418494
684385233239073941433345477624168625189835694855620992192221842725502
54256887671790494601653466804956272327917860857843838279679766814541
0095388378636095068006422512517392984896084128488626945604241965

